

Marek Chmielewski

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Teologii

Geniusz kobiety według Świętego Jana Pawła II*

Wprowadzenie

Autorzy zajmujący się życiem i nauczaniem św. Jana Pawła II, a zwłaszcza publicyści, nierzadko nazywają go „prorokiem naszych czasów”. Wydaje się to w pełni zasadne, gdyż święty papież potrafił nie tylko trafnie oceniać rzeczywistość w świetle wiary i rozumu, ale także przewidywać następstwa procesów i zjawisk, których był baczny obserwatorem.

Jednym z tych zjawisk jest współczesny agresywny feminizm i wszechobecna ideologia *gender*¹. Uprzedzając te zjawiska o niemal cztery dekady, a więc prawie dwa pokolenia, św. Jan Paweł II jako pierwszy w historii papież wprost podjął temat nowego, chrześcijańskiego feminizmu, dostrzegając szczególną rolę kobiety w społeczeństwie i Kościele. Wprawdzie jego poprzednicy nie unikali tematu społecznych ról kobiety, ale poruszali go marginalnie, a przy tym zwykle w kontekście osoby Maryi, macierzyństwa i życia rodzinnego czy ogólnie troski o życie. Tymczasem papież z Polski tej problematyce poświęcił dwa specjalne dokumenty: list apostolski *Mulieris dignitatem* z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety (z 15 VIII 1988) oraz

* Artykuł jest zmienioną wersją dostępną w wersji on-line publikacji *Odkryć „geniusz kobiety”. Synteza myśli Jana Pawła II na temat kobiety.*

¹ Zob. J. Bujak, „Mężczyznę i niewiastę stworzył ich?”. *Współczesny feminizm w poszukiwaniu tożsamości kobiety*, Szczecin 2014; M.A. Peeters, *Gender – światowa norma polityczna i kulturowa. Narzędzie rozeznania*, Warszawa 2013.

list do kobiet na IV Światową Konferencję o Kobiecie w Pekinie pt. *A ciascuna di voi* (z 29 VI 1995). Oprócz tego w różnych jego dokumentach i enuncjacjach pojawiają się liczne wypowiedzi na temat tożsamości kobiety, jej duchowości i doniosłej roli w Kościele oraz społeczeństwie. Na szczególną uwagę zasługuje jednak oryginalne pojęcie „geniusz kobiety”².

Zarówno to określenie, jak i papieski nowy feminizm wzbudziły duże zainteresowanie wśród teologów oraz publicystów różnych opcji i nadal są przedmiotem studiów³. Samo zaś wyrażenie „geniusz kobiety” może być kluczem hermeneutycznym dla oceny współczesnych prądów filozoficzno-kulturowych i światopoglądowych, które silnie oddziałują nie tylko na społeczeństwo, ale także na życie Kościoła, duszpasterstwo i myśl teologiczną.

To, czym jest „geniusz kobiety” w ujęciu św. Jana Pawła II i w jakim sensie znajduje on kulminację w osobie Maryi, pozwala lepiej zrozumieć niezwykłość postaci Służebnicy Bożej Jadwigi Zamojskiej.

1. „Geniusz kobiety” w dokumentach papieskich

Określenie, będące przedmiotem niniejszej refleksji, nie ma precedensu w chrześcijańskiej literaturze i teologii. Jest ono oryginalnym tworem pojęciowym św. Jana Pawła II. Warto podkreślić, że po raz pierwszy użył go w brzmieniu „geniusz kobiecy” w Polsce podczas III podróży apostolskiej, gdy 13 czerwca 1987 roku przemawiał do pracownic nieistniejących już zakładów włókienniczych „Uniontex” w Łodzi. W zakończeniu swego wystąpienia papież zapewniał o modlitwie za pośrednictwem Bogarodzicy, „ażeby nie zabrakło w życiu polskim tego, co słusznie nazywa się «geniuszem kobiecym», tego, co każda z was, każda kobieta, dzięki obdarowaniu przez Stwórcę i Odkupiciela, może i po-

² Zob. A. Sorkowicz, *Geniusz kobiety — kilka słów o feminizmie Jana Pawła II*, w: *Rodzina — w świetle zagrożeń realizacji dotychczasowych funkcji. Szkice monograficzne*, red. W. Korzeniowska, A. Murzyn, U. Szuścik, Katowice 2007, s. 18–26.

³ Na uwagę zasługuje zbiór materiałów pokonferencyjnych pt. *Mulieris dignitas. Promieniowanie kobiecości*, red. T. Paszkowska, Lublin 2009.

winna wnosić do wspólnego dobra i do wspólnego dziedzictwa wszystkich Polaków⁴. Nieco dalej, wspominając swoją matkę, po raz drugi użył tego określenia, zaznaczając, że jeśli żyje, to właśnie dzięki jej „geniuszowi kobiecemu”. Rozwijając tę myśl o macierzyństwie, dodał:

Trudno nie myśleć o naszych matkach, spotykając się z kobietami. To jest „geniusz kobiecy”. W tym, co się łączy z wychowaniem, kobieta jest niezastąpiona, zwłaszcza jeżeli chodzi o wychowanie dziecka w pierwszych latach jego życia — jest niezastąpiona. Go-rącym moim pragnieniem jest to, żeby wszystkie dzieci na całym świecie, a w szczególności w mojej Ojczyźnie, mogły być wychowywane przez swoje własne matki, w swoich własnych rodzinach żeby nie było dzieci opuszczonych, zdanych na domy dziecka, które są instytucjami społecznymi, pożytecznymi, ale nie zastąpią matki, nie zastąpią „geniuszu kobiet”⁵.

Ponownie określenie to pojawiło się rok później we wspomnianym liście apostolskim *Mulieris dignitatem*. W jego zakończeniu papież, pisząc o rozwoju wiedzy i techniki oraz będącym jego konsekwencją zepchnięciu niektórych na margines życia społecznego, a zarazem zaniku „wrażliwości na człowieka, na to, co istotowo ludzkie”, stwierdza, że „przede wszystkim nasze czasy oczekują na objawienie się owego «geniuszu» kobiety, który zabezpieczy wrażliwość na człowieka w każdej sytuacji: dlatego, że jest człowiekiem! I dlatego, że «największa jest miłość» (1 Kor 13,13)”⁶. W ostatnim zaś punkcie tego listu wyraża wdzięczność Kościoła „za wszystkie przejawy kobiecego «geniuszu» w ciągu dziejów, pośród wszystkich ludów i narodów, [...] za wszystkie charyzmaty, jakie Duch Święty udziela niewiastom w historii ludu Bożego, za wszystkie zwycięstwa, jakie zawdzięcza ich wierze, nadziei i miłości: składa dzięki za wszystkie owoce kobiecej świętości”⁷.

⁴ Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 9: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek — Europa*, cz. 1: *Polska*, Kraków 2008, s. 407.

⁵ Tamże, s. 408.

⁶ Tenże, *List apostolski „Mulieris dignitatem” z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety*, nr 30, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/mulieris.html [dostęp: 20.04.2023].

⁷ Tamże, nr 31.

Do pojęcia „geniusz kobiety” św. Jan Paweł II powrócił w swoich dokumentach w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku zapewne w związku z IV Światową Konferencją o Kobiecie, która odbywała się w Pekinie w dniach 4–15 września 1995 roku.

Pojęcia tego papież użył jeden raz w encyklice *Evangelium vitae* o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego (z 25 III 1995), gdzie napisał, że

w dziele kształtowania nowej kultury sprzyjającej życiu, kobiety mają do odegrania rolę wyjątkową, a może i decydującą, w sferze myśli i działania: mają stawać się promotorkami „nowego feminizmu”, który nie ulega pokusie naśladowania modeli „maskulinizmu”, ale umie rozpoznać i wyrazić autentyczny „geniusz kobiecy” we wszystkich przejawach życia społecznego, działając na rzecz przeciwdziałania wszelkich form dyskryminacji, przemocy i wyzysku (EV nr 99)⁸.

Z kolei we wspomnianym na wstępie liście do kobiet *A ciascuna di voi* określenia tego użył aż sześć razy. Doceniając wkład kobiet w różnych dziedzinach życia, podkreślił ich rolę w kształtowaniu relacji międzysobowych i stwierdził, że „społeczeństwo najwięcej zawdzięcza «geniuszowi kobiety» właśnie w tym wymiarze, który bardzo często urzeczywistnia się bez rozgłosu, w codziennych relacjach międzysobowych, a szczególnie w życiu rodziny”⁹. Wobec tego uczestniczkom IV Światowej Konferencji o Kobiecie w Pekinie, do których skierował ów list, polecił, „aby temat «geniuszu kobiety» był rozważany ze szczególną uwagą nie tylko po to, by rozpoznać w nim ślady Bożego zamysłu, który winien być przyjęty z szacunkiem, ale także po to, by poświęcono mu więcej miejsca w życiu społecznym i kościelnym”¹⁰. Wzmiankując przy tym wydany z okazji Roku Maryjnego list *Mulieris dignitatem*, zauważył, że „najpełniejszy wyraz «geniuszu kobiecego» Kościół widzi w Maryi i znajduje w Niej źródło

⁸ Por. L. Caldecott, „Dar z siebie” czyli „nowy feminizm” papieża, „Communio” 17 (1997), nr 1, s. 101–115.

⁹ Jan Paweł II, *List do kobiet „A ciascuna di voi” na IV Światową Konferencję o Kobiecie w Pekinie*, nr 9, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/pekin_29061995.html [dostęp: 20.04.2023].

¹⁰ Tamże, nr 10.

nieustannego natchnienia”¹¹. Wskazując zaś na służebną postawę Maryi, która nazwała siebie „służebnicą Pańską” (por. Łk 1,38), św. Jan Paweł II stwierdził, że „w tym szerokim kontekście służby, Kościół — pomimo wielu uwarunkowań — na przestrzeni dwóch tysięcy lat swej historii, poznał w pełni «geniusz kobiety» dzięki wielkim postaciom kobiet, które wywarły istotny i dobroczynny wpływ na swoje czasy”¹². Wymieniając w tym miejscu spośród wielu świętych kobiet, męczennic i mistyczek, św. Katarzynę ze Sieny i św. Teresę z Ávila, którym jego poprzednik św. Paweł VI przyznał tytuł doktora Kościoła, papież z Polski wyraził nadzieję, że „z pewnością w przyszłości Kościoła trzeciego milenium nie zabraknie nowych i wspaniałych przykładów «geniuszu kobiecy»”¹³. Konkludując, św. Jan Paweł II postulował, aby konferencja w Pekinie „ukazała pełną prawdę o kobiecie” i „w sposób wszechstronny ukazała «geniusz kobiecy»” nie tylko na przykładzie wielkich i znanych kobiet z przeszłości, ale także „tych zwyczajnych, prostych, które wykorzystują swe kobiece talenty dla dobra innych w życiu codziennym”¹⁴.

Dziewięć miesięcy później papież wydał posynodalną adhortację apostolską *Vita consecrata* o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie (z 25 III 1996), w którym dwukrotnie pojawia się wzmianka o „geniuszu kobiecym”. Czytamy tam o konieczności pogłębionej formacji, która „pomoże kobiecie konsekrowanej lepiej zrozumieć własne dary, a zarazem ożywi niezbędną wzajemną wymianę darów wewnątrz Kościoła. Także w dziedzinie refleksji teologicznej, kulturalnej i duchowej wiele oczekujemy od kobiecego geniuszu — nie tylko w tym, co dotyczy specyfiki życia konsekrowanego kobiet, ale także rozumienia wiary we wszystkich jej przejawach”¹⁵. Na potwierdzenie tych

¹¹ Tamże.

¹² Tamże, nr 11.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, nr 12; por. J. Balicki, *Spór o rolę i miejsce kobiety w rodzinie i społeczeństwie — IV Międzynarodowa Konferencja nt. Kobiet w Pekinie*, „Studia Gdańskie” 10 (1995), s. 81–111.

¹⁵ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Vita consecrata” o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie*, nr 58, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031996_vita-consecrata.html [dostęp: 20.04.2023].

słów papież przytacza dosłownie cytowane wyżej słowa z encykliki *Evangelium vitae* i stwierdza, że kobiety mają do odegrania wyjątkową i zarazem decydującą rolę, stając się „promotorkami «nowego feminizmu»” i wykazując zarazem „autentyczny geniusz kobiecy” we wszystkich przejawach życia społecznego¹⁶.

Ilustracją powyższej papieskiej tezy jest św. Teresa z Lisieux, o której św. Jan Paweł II w liście apostolskim *Divini amoris scientia*, wydanym 19 października 1997 roku z okazji ogłoszenia jej doktorem Kościoła, napisał, że „jest kobietą, która w Ewangelii potrafiła odnaleźć ukryte bogactwa, okazując przy tym typową dla geniuszu kobiecego konkretność oraz umiejętność odpowiedzi na nie językiem życia i mądrości”¹⁷.

W tym samym czasie — 10 maja 1997 roku papież wydał posynodalną adhortację apostolską pt. *Une esperance nouvelle pour le Liban* (Nowa nadzieja dla Libanu). Cytując w niej fragment listu *Mulieris dignitatem*, mówiący o moralnej sile kobiety, dzięki której Bóg powierza jej trosce każdego człowieka, stwierdził, że „kobiety mają wyostrzoną świadomość tego, co jest im powierzone i mają zdolność manifestowania swojego «geniuszu» w najróżniejszych okolicznościach ludzkiego życia”¹⁸.

Warto jeszcze odnotować, że o „geniuszu kobiety” w kontekście jej wkładu w życie eklezjalne, kulturalne, społeczne i gospodarcze św. Jan Paweł II pisał w posynodalnej adhortacji *Ecclesia in America* (z 22 I 1999). Podkreślił w niej, że „bez tego wkładu zabrakłoby niektórych bogactw, które w życie Kościoła i samego społeczeństwa potrafi wnosić tylko «geniusz kobiety»”. Nieuznanie go oznaczałoby historyczną niesprawiedliwość, szczegól-

¹⁶ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Vita consecrata”*, nr 58.

¹⁷ Tenże, *List apostolski „Divini amoris scientia” wydany z okazji ogłoszenia Doktorem Kościoła Powszechnego św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza*, nr 11, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/jan-pawel-ii/jan-pawel-ii-listy-i-przeslania/1997-10-19-watykan-list-apostolski-divini-amoris-scientia-wydany-z-okazji-ogloszenia-sw-teresy-od-dzieciatka-jezus-i-najswietszego-oblicza-doktorem-kosciola-powszechnego-22440/> [dostęp: 20.04.2023].

¹⁸ Tenże, *Posynodalna adhortacja apostolska „Une esperance nouvelle pour le Liban” o Libanie i jego przygotowaniu do Roku 2000*, nr 50, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19970510_lebanon.html [dostęp: 20.04.2023].

nie w Ameryce, gdzie nie wolno zapominać o wkładzie kobiet do rozwoju materialnego i kulturalnego kontynentu, jak również w przekazywanie i zachowywanie wiary¹⁹.

Typowe dla naszego papieża określenie „geniusz kobiety” w późniejszym okresie już się nie pojawiło w jego dokumentach. Rzadko też potem używał go w swoich wypowiedziach, choć tematyka kobieca zawsze była w centrum jego uwagi. Nigdzie św. Jan Paweł II nie dał wprost definicji tego pojęcia, niemniej jednak treści zawarte w liście *Mulieris dignitatem* oraz przytoczone wyżej cytaty z różnych jego dokumentów pozwalają zrekonstruować sens określenia „geniusz kobiety” głównie przez wskazanie na jego przejawy. Jest on zarazem zasadniczym rysem duchowości kobiety²⁰.

2. Przejawy „geniuszu kobiety”

To, czym w istocie jest ów „geniusz kobiecy” i jak się on przejawia, św. Jan Paweł II najobszerniej wyjaśnia w bazowym dokumencie, jakim jest list *Mulieris dignitatem*. W typowy dla siebie sposób całą problematykę osadza na gruncie personalizmu i chrystocentryzmu, stosując przy tym charakterystyczną dla siebie metodę fenomenologiczno-opisową²¹, która zwykle poprzedza analizę teologiczną lub z nią się przeplata, jak to jest w tym przypadku.

Za punkt wyjścia papież bierze soborową konstytucję *Gaudium et spes*, której był współautorem, i stwierdza, że „Chrystus [...] objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi i ukazuje mu najwyższe jego powołanie”²². Prawdę tę wprost odnosi do kobiety,

¹⁹ Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Ecclesia in America” o spotkaniu z żywym Chrystusem, drogą nawrócenia, jedności i solidarności w Ameryce*, nr 45, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america.html [dostęp: 20.04.2023].

²⁰ Por. H. Wejman, *Duchowość kobiety według zamysłu Bożego*, „Polonia Sacra” 11 (2007), s. 147–166.

²¹ Por. M. Chmielewski, *Duchowość według Jana Pawła II. Studium na podstawie encyklik i adhortacji*, Lublin 2013, s. 26–33.

²² Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, nr 22, w: tenże, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*,

gdyż w świetle Ewangelii w bezpośrednim kontakcie z Chrystusem odzyskuje ona swoją godność i należną jej pozycję społeczną. Dzieje się tak dlatego, że Jego odniesienie do kobiet jest „nacechowane wielką przejrzystością i głębią”²³. Papież podkreśla, że „w całym nauczaniu Jezusa, podobnie jak w Jego postępowaniu, nie spotyka się niczego, co by było przejawem upośledzenia kobiety, właściwego dla Jego czasów. Wręcz przeciwnie, Jego słowa i Jego czyny wyrażają zawsze należny dla kobiety szacunek i cześć [...]. Cały ten sposób mówienia o kobietach i do kobiet oraz odnoszenia się do nich stanowi wyraźną «nowość» na tle panującego wówczas obyczaju”²⁴, które wzbudzało zdziwienie a niekiedy zgorzelenie zarówno apostołów, jak i oponentów Jezusa (por. Mt 26,8; Łk 7,39; J 4,27). „Chrystus — jak zaznacza papież — czynił wszystko, ażeby [...] kobiety odnalazły w Jego nauczaniu i w Jego postępowaniu właściwą sobie podmiotowość i godność”²⁵. Ponieważ sposób postępowania Chrystusa był konsekwentnym sprzeciwem wobec wszystkiego, co w tamtych czasach uwłaczało godności kobiety, dlatego one, spotykając się z Nim lub znajdując się w Jego pobliżu, „odnajdują siebie w prawdzie, jakiej On «naucza» i jaką «czyni», nawet jeśli jest to prawda o ich własnej «grzeszności». Czują się przez tę prawdę «wyzwolone», przywrócone sobie, czują się umiłowane tą «miłością odwieczną», miłością, która znajduje swój bezpośredni wyraz w samym Chrystusie. W zasięgu działania Chrystusa zmienia się ich pozycja społeczna”²⁶.

Kobiety na kartach Ewangelii, spotykając Jezusa, który — jak pisze papież Franciszek w liście *Misericordiae vultus* (z 11 IV 2015) — jest „obliczem Bożego miłosierdzia”²⁷, doświadczają Jego miłości miłosiernej (por. J 8,3–11). Znajdują w ten sposób zaspokojenie najgłębszej potrzeby egzystencjalnej, jaką nosi każdy człowiek, a szczególnie kobieta. Ona bowiem, jak uczy święty

Poznań 2002, s. 541; por. Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 2.

²³ Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 12.

²⁴ Tamże, nr 13.

²⁵ Tamże, nr 14.

²⁶ Tamże, nr 15.

²⁷ Franciszek, *List „Misericordiae vultus”*, nr 1, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html [dostęp: 20.04.2023].

papież, „jest powołana «od początku» do tego, aby być miłowaną i miłować”²⁸. Jej godność „wiąże się ściśle z miłością, jakiej ona doznaje ze względu na samą kobiecość i równocześnie z miłością, którą ona ze swej strony obdarza”²⁹.

Doświadczenie miłości, która ze swej natury jest relacją interpersonalną, otwiera kobietę na „ty” Boskie i ludzkie. Uzdalnia ją do żywej wiary, która w pewnych sytuacjach okazuje się silniejsza niż lęk, czego dowodem jest obecność kobiet pod Krzyżem Chrystusa³⁰. Jednocześnie wrażliwość kobiety na Chrystusa i Jego zbawcze orędzie uwrażliwia ją na człowieka. Odnośnie do tego papież stwierdza, że „moralna siła kobiety, jej duchowa moc wiąże się ze świadomością, że Bóg w jakiś szczególny sposób zawiera jej człowieka. [...] Kobieta jest mocna świadomością zawierzenia, mocna tym, że Bóg «zawierza jej człowieka» zawsze i wszędzie, nawet w warunkach społecznego upośledzenia, w jakich może ona się znaleźć”³¹.

Ta właśnie wrażliwość kobiety na Boga i płynące z tego otwarcie na człowieka, jak również zdolność miłowania i bycia miłowaną, którą Bóg wszczepił w jej naturę, zdaje się stanowić istotę owego „geniuszu kobiety” według św. Jana Pawła II. Właściwość ta określa jej tożsamość oraz funkcje społeczno-eklezyjalne i przysługuje każdej kobiecie, niezależnie od jej pozycji społecznej i tego, czy jest ona matką czy dziewczyną. Co więcej, papież zauważa, że o ile w porządku natury te dwa wymiary powołania kobiety: dziewictwo i macierzyństwo wzajemnie się wykluczają, to w porządku duchowym są względem siebie komplementarne i pełniej oddają bogactwo kobiecej osobowości. Szczególnym tego przykładem jest Maryja, w której „te dwa wymiary kobiecego powołania spotkały się i zespoliły w sposób wyjątkowy”³².

Tak rozumiany „geniusz kobiety” znajduje liczne przejawy w płaszczyźnie religijnej i pozareligijnej. Jeśli chodzi o pierw-

²⁸ Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 20.

²⁹ Tamże, nr 30; por. J. Medina Estévez, *Godność kobiety w nauczaniu Jana Pawła II na podstawie listu apostolskiego „Mulieris dignitatem”*, „Ethos” 8 (1995), nr 1, s. 31–39.

³⁰ Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 15.

³¹ Tamże, nr 30.

³² Tamże, nr 17.

szą z nich, to przedmiotem naszego zainteresowania jest przede wszystkim życie chrześcijańskie, które w istocie polega na chrystoformizacji, czyli odwzorowaniu postaw Jezusa Chrystusa³³. Niedoścignionym wzorem dla kobiet w tym zakresie jest Maryja jako Dziewica i Matka.

Jak uczy święty papież w cytowanym liście *Mulieris dignitatem*, kobieta na kartach Ewangelii i w całej dwutysiącletniej historii chrześcijaństwa w odpowiedzi na doświadczaną miłość Chrystusa³⁴ okazuje „wobec Niego i wobec całej Jego tajemnicy tę szczególną wrażliwość, jaka stanowi cechę charakterystyczną jej kobiecości”³⁵. Potwierdza to fakt, że kobiety jako pierwsze w poranek wielkanocny przyszły do grobu (por. Mk 16,2–5; Łk 24,1). Spośród nich wyróżnia się Maria Magdalena, którą już starożytności nazwano „apostołką apostołów”³⁶. Mocą doświadczanej miłości Chrystusa kobieta gotowa jest przyjąć objawioną prawdę z całą spontanicznością właściwą jej naturze. W Ewangeliach mamy zatem liczne przykłady, że „Chrystus rozmawia z kobietami o sprawach Bożych, znajdując u nich dla tych spraw zrozumienie: autentyczny rezonans umysłu i serca, odpowiedź wiary”³⁷.

W tej „odpowiedzi wiary”, która angażuje intelekt i bogatą sferę wolitywno-afektywną kobiety oraz dynamizuje całą jej osobowość, odnajdujemy zasadniczy przejaw owego „geniuszu” w płaszczyźnie religijnej. Kobieta staje się uczniem Chrystusa, jak Maria, siostra Łazarza, która zasiadała u Jego stóp (por. Łk 10,39), czy jej siostra Marta, która po śmierci swego brata Łazarza prowadziła z Jezusem rozmowę o zmartwychwstaniu i życiu wiecznym (por. J 11,21–27). Ponadto staje się ona „prorokiem”, jak widać to na przykładzie niewiasty z Samarii spotkanej przez Chrystusa przy studni³⁸, która pociągnęła do Niego niemal całe miasteczko.

³³ Por. T. Paszkowska, *Chrystoformizacja*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 123–124.

³⁴ Por. Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 12.

³⁵ Tamże, nr 16.

³⁶ Tamże; por. J 20,1.

³⁷ Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 15.

³⁸ Por. J 4, 39–42; Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 15.

Angażująca sferę poznawczą i afektywno-wolitywną „odpowiedź wiary”, jaką daje kobieta Chrystusowi na Jego wezwanie, w sposób widoczny przejawia się w życiu duchowym oraz potrzebie modlitwy³⁹ i bardziej konsekwentnym dążeniu do świętości, którą św. Jan Paweł II rozumie jako „wysoką miarę zwyczajnego życia chrześcijańskiego”⁴⁰. Zarówno duszpasterze, jak i socjologowie religii obserwują bowiem niemal powszechne zjawisko, że to właśnie kobiety na ogół jako pierwsze i w większości wypełniają kościoły oraz więcej czasu poświęcają na modlitwę, a ponadto wykazują się większą wrażliwością religijno-moralną. Można mówić zatem o medytacyjnym wymiarze „kobiecego geniuszu”⁴¹.

W realizacji powszechnego powołania do świętości, o którym przypomina soborowa konstytucja *Lumen gentium*⁴², kobieta uczestniczy na sposób sobie właściwy w potrójnym posłannictwie Chrystusa: kapłańskim, prorockim i królewskim. Przejawów jej „geniuszu” należy więc szukać w tych trzech płaszczyznach, gdyż — jak mówił św. Jan Paweł II w jednej z katechez o Kościele 22 czerwca 1994 roku — „kobiety otrzymują specjalną łaskę; otrzymują ją, by w przymierzu z Bogiem przeżywać swoją godność i posłannictwo. Są powołane, by włączyć się na swój sposób — który jest sposobem znakomitym — w odkupieńcze dzieło Chrystusa. Kobiety mają do odegrania w Kościele wielką rolę”⁴³.

W zakresie funkcji kapłańskiej, której celem jest uświęcanie Ludu Bożego, „geniusz” wierzącej kobiety objawia się w gotowości do nadawania wszelkim trudom i cierpieniom charakteru ofiary

³⁹ Por. tenże, *List apostolski „Novo millennio ineunte” na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, nr 33, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/2001/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte.html [dostęp: 20.04.2023].

⁴⁰ Tamże, nr 31.

⁴¹ Zob. M. Chmielewski, *A meditative dimension of woman's genius*, „Soter”. *Journal of Religious Sciences* (Kaunas) 2020, nr 75, s. 5–13.

⁴² Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 39, w: tenże, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 141.

⁴³ Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 7: *Katechezy*, część 2, Kraków 2007, s. 663; por. A. Gąsior, *Maryjna kobieta w kobiecym Kościele*, w: *Maryja w tajemnicy Kościoła. Recepcja i perspektywy nauki soborowej*, Biblioteka Mariologiczna, 16, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2013, s. 113–124.

włączonej w jedyną ofiarę Jezusa Chrystusa⁴⁴. Szczególne znaczenie ma tu macierzyństwo i cały związany z tym trud. Również kobieta konsekrowana, która na mocy ślubowanego Bogu dziewictwa pielęgnuje macierzyństwo duchowe, w sposób właściwy dla swego powołania spełnia się w miłowaniu i byciu miłowaną. Oprócz trudu codzienności i nieuchronnego cierpienia, jakie bywa udziałem każdego człowieka, szczególnym przejawem „geniuszu kobiety” jest jej modlitwa dosięgająca szczytów kontemplacji.

W zakresie funkcji prorockiej chrześcijańska kobieta, czy to jako małżonka i matka, czy jako niezamężna i dziewica Bogu poświęcona, znajduje wiele możliwości zaangażowania. Polega ono przede wszystkim na rozpoznaniu, przyjęciu i przekazaniu prawdy objawionej dzięki wspomnianej naturalnej wrażliwości na Chrystusa i człowieka. „Geniusz” chrześcijańskiej kobiety w aspekcie jej funkcji profetycznej wyrażać się więc będzie w umiejętności dawania świadectwa żywej wiary i bezpośredniego przekazu prawd objawionych⁴⁵.

Właściwa kobiecie otwartość i wrażliwość na to, co osobowe, pomaga chrześcijance w innych formach przekazu wiary, zarówno tych nieformalnych, np. braterskim napomnieniu i zachęcie, jak i oficjalnych czy urzędowych, jak np. nauczaniu katechetycznym i wychowaniu.

Święty Jan Paweł II w swoim nauczaniu wskazuje na różne formy aktualizacji duchowego macierzyństwa w ramach funkcji profetycznej kobiet, zwłaszcza konsekrowanych. Do nich należy zaangażowanie misyjne⁴⁶, dzieła wychowania i miłosierdzia, wsparcie duchowe i wiele innych.

⁴⁴ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 34.

⁴⁵ Na walor takiego oddziaływania ewangelizacyjnego zwrócił uwagę św. Paweł VI w adhortacji apostołskiej *Evangelii nuntiandi*, stwierdzając, że zawsze najważniejsze pozostaje świadectwo życia i przekazywanie wiary bezpośrednio — od osoby do osoby, jak czynił to Chrystus (por. Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Evangelii nuntiandi”*, nr 46, w: Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Evangelii nuntiandi” o ewangelizacji w świecie współczesnym*, Wrocław 2001, s. 21; por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 38).

⁴⁶ Por. Jan Paweł II, Encyklika *„Redemptoris missio” Ojca Świętego Jana Pawła II o stałej aktualności posłania misyjnego*, nr 70, <https://www.katolicki.com>.

Kobięcy „geniusz” znajduje wyraz również w płaszczyźnie posłannictwa królewskiego, które polega głównie na przepajaniu kultury wartościami moralnymi⁴⁷. Święty Jan Paweł II nazywa to budowaniem „cywilizacji miłości”, a więc wprowadzaniem porządku miłości w relacje międzyludzkie i życie społeczne⁴⁸. Jest to obszar, w którym kobieta znajduje niezastępowalne i właściwe sobie miejsce. Za papieżem można powiedzieć, że „kobieta jest tą, w której znajduje pierwsze zakorzenienie porządek miłości w stworzonym świecie osób. Porządek miłości należy do życia wewnętrznego Boga samego, do życia Trynitarnego”⁴⁹.

Wśród najważniejszych zadań kobiety w realizacji funkcji królewskiej na pierwszym miejscu należy postawić troskę o życie, czemu papież dał wyraz między innymi w cytowanej encyklice *Evangelium vitae*. Natomiast w liście *Mulieris dignitatem* pisał, że doświadczenie macierzyństwa wyostreza w kobiecie wrażliwość na drugiego człowieka.

[...] zawiera w sobie szczególne obcowanie z tajemnicą życia, które dojrzewa w łonie kobiety. [...] Matka bowiem przyjmuje i nosi w sobie innego człowieka, pozwala mu wzrastać i czyni mu miejsce w swoim wnętrzu, szanując go w jego inności. Dzięki temu kobieta pojmuje i uczy innych, że ludzkie relacje są autentyczne, jeśli są otwarte na przyjęcie drugiej osoby, akceptowanej i kochanej ze względu na godność, którą nadaje jej sam fakt bycia osobą [...]. Taki jest najważniejszy wkład, jakiego Kościół i ludzkość oczekują od kobiet. Stanowi on nieodzowną przesłankę prawdziwej odnowy kultury⁵⁰.

net/index.php/z-zycia-kosciola/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii-encykliki/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii-encyklika-redemptoris-missio/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii-encyklika-redemptoris-missio-4.html [dostęp: 20.04.2023].

⁴⁷ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 36.

⁴⁸ Por. A. Otrząsek, *Rola „geniuszu kobiety” w budowaniu „cywilizacji miłości” na podstawie nauczania Jana Pawła II*, „Polonia Sacra” 11 (2007), nr 20, s. 83–103.

⁴⁹ Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 29.

⁵⁰ Tamże, nr 18.

Z tego wynika, że obrona wartości życia, będąca pierwszym i podstawowym działaniem w zakresie humanizacji kultury, jest głównym zadaniem kobiet w ich misji królewskiej. Oprócz tego „geniusz kobiety” przejawia się w podtrzymywaniu wrażliwości na porządek moralny i estetyczny w różnych obszarach życia. Chodzi tu głównie o kierowanie się sumieniem chrześcijańskim we wszystkich obszarach ludzkiej działalności⁵¹, do czego kobieta jest szczególnie dysponowana.

Papież dostrzega także niezastąpioną rolę kobiet w udzielaniu wsparcia osobom potrzebującym, przy czym nie chodzi jedynie o działania charytatywne, w których są one niezastąpione, ale o pomoc w samym „byciu człowiekiem”, która pozwala „stale na nowo odkrywać i potwierdzać integralny sens człowieczeństwa”⁵². Posługując się swoim „geniuszem”, kobieta widzi człowieka w jego unikalności, wielkości i ograniczeniach, dlatego stara się wyjść mu naprzeciw i udzielić pomocy. „W ten sposób — czytamy w liście *A ciascuna di voi* — urzeczywistnia się w dziejach ludzkości podstawowy zamysł Stwórcy i na różne sposoby nieustannie ukazuje piękno — nie tylko fizyczne, ale nade wszystko duchowe, jakim obdarzył od początku człowieka, a w szczególności kobietę”⁵³. W przesłaniu *It is with genuine pleasure*, jakie święty papież skierował do Gertrudy Mongelli — sekretarza generalnego IV Światowej Konferencji ONZ w Pekinie poświęconej kobiecie, zaznacza, że Kościół, dostrzegając niezastąpioną rolę kobiet w rodzinie, uznaje zarazem ich nieoceniony wkład w dobrobyt i postęp społeczeństwa. Oczekuje zarazem, że „kobiety będą czyniły jeszcze więcej, aby uchronić społeczeństwo od śmiertocznego wirusa degradacji i przemocy, który rozprzestrzenia się dziś w zastraszającym tempie”⁵⁴.

Można więc powiedzieć, że „królewski” przejaw „geniuszu kobiety” polega przede wszystkim na zabezpieczeniu samej wartości osoby i jej człowieczeństwa. Tymczasem — jak zauwa-

⁵¹ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 36.

⁵² Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 7.

⁵³ Tenże, *List do kobiet „A ciascuna di voi”*, nr 12.

⁵⁴ Tenże, *It is with genuine pleasure*, nr 5, w: *Wybór listów Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1997, s. 212–213.

za papież — obserwujemy w naszych czasach „stopniowy zanik wrażliwości na człowieka, na to, co istotowo ludzkie”, dlatego „przede wszystkim nasze czasy oczekują na objawienie się owego «geniuszu» kobiety, który zabezpieczy wrażliwość na człowieka w każdej sytuacji: dlatego, że jest człowiekiem! I dlatego, że «największa jest miłość» (1 Kor 13,13)”⁵⁵.

Wobec narastających zagrożeń zachodzi pilna potrzeba, aby chrześcijańska kobieta nie ulegała presji współczesnych ruchów feministycznych o wyraźnej laickiej i liberalnej orientacji⁵⁶, lecz odkrywała na nowo swój kobiecy „geniusz” jako szczególne dane jej od Boga uwrażliwienie na osobę. Wówczas może ona nie tylko zrealizować swoje kobiece powołanie, ale także skutecznie przyczynić się do właściwego ukierunkowania rozwoju współczesnej cywilizacji.

3. „Geniusz kobiety” Maryi

Szukając przejawów „geniuszu kobiety”, należy przede wszystkim skierować wzrok na najpiękniejszą z kobiet, którą od starożytności pobożna tradycja nazywa *Tota pulchra*. Bez wątpienia Matka Boża jest najdoskonalszym i niedoścignionym wzorem kobiecości⁵⁷.

To, co według myśli św. Jana Pawła II kryje się pod pojęciem „geniuszu kobiety”, odnajdujemy w stopniu najwyższym w osobie i życiu Najświętszej Maryi Panny. Nie można zatem w perspektywie wiary chrześcijańskiej zrozumieć, kim jest kobieta, bez odniesienia się do postaw Niepokalanej i naśladowania Jej, będącego podstawą autentycznego kultu maryjnego⁵⁸, a zarazem wła-

⁵⁵ Tenże, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 31.

⁵⁶ O różnych nurtach współczesnego feminizmu zob. R. Putnam Tong, *Myśl feministyczna. Wprowadzenie*, Warszawa 2002.

⁵⁷ Por. J. Sprutta, *Maryja jako Tota Pulchra. Na granicy teologii i sztuki*, „Salvatoris Mater” 5 (2003), nr 4, s. 193–200.

⁵⁸ W adhortacji *Mariialis cultus* (z 2 II 1974) św. Paweł VI pisał, że „przede wszystkim Kościół zawsze zalecał wiernym do naśladowania Najświętszą Maryję Pannę z pewnością nie z powodu rodzaju życia, jakie prowadziła, a tym mniej warunków społeczno-kulturalnych, w jakich Jej życie się rozwinęło — obecnie niemal wszędzie przedawnionych — lecz dlatego, że w określonej sytuacji swego życia całkowicie i z poczuciem odpowiedzial-

ściwej chrześcijańskiej kobiecie duchowości, która ze swej natury jest maryjna⁵⁹.

Godne uwagi jest stwierdzenie św. Jana Pawła II, że sama kobiecość stanowi szczególną więź z Matką Odkupiciela, jaką zdolna jest nawiązać każda kobieta. Spoglądając bowiem na Maryję, „odkrywa ona w Niej sekret godnego przeżywania swej kobiecości i prawdziwego realizowania siebie”. Także Kościół w świetle Maryi „widzi w kobiecie odbłaski piękna, które odzwierciedla najwznioślejsze uczucia, do jakich zdolne jest serce ludzkie”⁶⁰. Osoba Maryi jest zatem zapowiedzią i spełnieniem wszystkiego tego, co papież określa jako „kobiecego geniusz”. Dał temu wyraz, pisząc w cytowanym liście *A ciascuna di voi*, że „najpełniejszy wyraz «geniuszu kobiecego» Kościół widzi w Maryi i znajduje w Niej źródło nieustannego natchnienia. Maryja nazwała siebie «służebnicą Pańską» (por. Łk 1,38). Poprzez posłuszeństwo Słowu Bożemu przyjęła uprzywilejowane powołanie — wcale niełatwe — małżonki i matki rodziny z Nazaretu. Oddając się na służbę Bogu, oddała się także na służbę ludzi: służbę miłości”⁶¹.

Wśród przejawów kobiecego „geniuszu” Maryi trzeba na pierwszym miejscu postawić jej wiarę, którą święty papież przyrównał do wiary Abrahama⁶². Ona mocą wiary jest stale obecna w tajemnicy Chrystusa i Kościoła⁶³. Maryja, przygotowana przez przywilej niepokalanego poczęcia, w tę tajemnicę została wpro-

ności przyłgnęła do woli Bożej (por. Łk 1, 38); że przyjęła Jego słowo i wprowadziła je w czyn; że Jej działanie było ożywione miłością i wolą służenia; że okazała się pierwszą i najdoskonalszą Uczennicą Chrystusa; a to z pewnością ma powszechną i trwałą wartość wzoru” (nr 35).

⁵⁹ Por. D. Mastalska, *Jaka duchowość maryjna dla kobiet?*, „Salvatoris Mater” 12 (2010), nr 1–2, s. 122–168.

⁶⁰ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater” o błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła*, nr 46, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031987_redemptoris-mater.html [dostęp: 20.04.2023].

⁶¹ Tenże, *List do kobiet „A ciascuna di voi”*, nr 10.

⁶² Por. tenże, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, nr 14; F. Cecchin, *W poszukiwaniu Maryi. Komentarz egzystencjalny do encykliki „Redemptoris Mater”*, Warszawa 1989, s. 31–37.

⁶³ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 54.

wadzona już w chwili zwiastowania⁶⁴. Jej bezgraniczna wiara, na jaką może zdobyć się kobieta dzięki współpracy z łaską Bożą, sprawiła, że „pierwej poczęła duchem niż ciałem: właśnie przez wiarę!”⁶⁵. Zatem „od chwili poczęcia i narodzenia jest szczególnym świadkiem tajemnicy Jezusa”⁶⁶.

Skoro, analizując nauczanie świętego papieża, powiedzieliśmy, że jednym z przejawów „geniuszu kobiety” jest jej „autentyczny rezonans umysłu i serca, odpowiedź wiary”⁶⁷, to w przypadku Maryi znajdujemy jego potwierdzenie w dwukrotnym świadectwie ewangelisty Łukasza, który w kontekście tajemnicy wcielenia odnotował, że „zachowywała Ona wszystkie te sprawy i rozważała je w swoim sercu” (Łk 2,19.51). Również wyśpiewany przez Nią *Magnificat* jest tego potwierdzeniem. Święty papież bowiem pisze, że „poprzez wzniosłość, a zarazem wielką prostotę słów płynących ze świętych tekstów ludu Izraela, przebija osobiste doświadczenie Maryi, ekstaza Jej serca”⁶⁸. Ona bowiem, wierząc pomimo „wszystkich doświadczeń i przeciwności czasu dziecięctwa Jezusa, a potem w ciągu lat życia ukrytego w Nazarecie, gdzie Jezus «był im poddany»”⁶⁹, „stała się pierwszą poniekąd «uczennicą» swego Syna, pierwszą, do której On zdawał się mówić «pójdź za Mną», wcześniej niż wypowiedział to wezwanie do Apostołów czy kogokolwiek innego”⁷⁰. Wprawdzie Maryja nie otrzymała posłannictwa jak apostołowie, jednak bardziej niż oni pozostała wierna i „przez wiarę była doskonale zjednoczona z Chrystusem w Jego wyniszczeniu”⁷¹. Dzięki temu pozostała pod Krzyżem aż do końca (por. J 19,25). Doświadczając wyniszczającej *kenozy* swej wiary⁷², Matka Pana potwierdziła kapłański wymiar Jej „kobiecego geniuszu”. W najcięższych próbach, zarówno wobec Symeonowego prorocтва (por. Łk 2,35), jak i potem pod Krzyżem na Golgocie, Matka Boża okazała „heroiczne posłuszeń-

⁶⁴ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, nr 8.

⁶⁵ Tamże, nr 13.

⁶⁶ Tamże, nr 26.

⁶⁷ Tenże, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 15.

⁶⁸ Tenże, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, nr 36.

⁶⁹ Tamże, nr 17.

⁷⁰ Tamże, nr 20.

⁷¹ Por. tamże, nr 18.

⁷² Tamże.

stwo wiary [...] wobec «niezbadanych wyroków» Boga⁷³. Stała się przez to „wyjątkowym świadkiem tajemnicy Chrystusa”⁷⁴.

Macierzyństwo Maryi, będące kulminacyjnym przejawem „geniuszu kobiety”, wyraziło się wprawdzie fizycznie w tajemnicy wcielenia wobec Słowa Odwiecznego, a duchowo w Wieczerniku, gdzie z mocy Ducha Świętego narodził się Kościół⁷⁵. Napęczniona Duchem Świętym, była tam obecna, aby „zakorzeniać porządek miłości w stworzonym świecie osób” — porządek należący „do życia Trynitarne”, którego Duch Święty „jest osobową hipostazą miłości”⁷⁶. W ten sposób Maryja stała się Pierwszą Konsekwowaną i zarazem wzorem wszystkich kobiet konsekrowanych⁷⁷.

„Pełnia łaski”, jaką cieszy się Ona od chwili swego niepokalanego poczęcia, jest kluczem do rozumienia jej „wewnętrznej prawdy”, a więc tego, co stanowi sedno Jej „kobiecego geniuszu”⁷⁸. To nadprzyrodzone obdarowanie Bogurodzicy, o którym mówił archanioł Gabriel w chwili zwiastowania (por. Łk 1,28), wydoskonała Jej dziewictwo i jest źródłem duchowego macierzyństwa, które — zdaniem papieża — „przejawia się w trosce Maryi o ludzi, w wychodzeniu im naprzeciw w szerokiej skali ich potrzeb i niedostatków. [...] owo wychodzenie naprzeciw potrzebom człowieka oznacza równocześnie wprowadzanie ich w zasięg mesjańskiej misji i zbawczej mocy Chrystusa. Jest to więc pośrednictwo: Maryja staje pomiędzy swym Synem a ludźmi w sytuacji ich braków, niedostatków i cierpień”⁷⁹. Macierzyńska troska Maryi jest więc zarazem uświęcająco-zbawczym pośrednictwem u Syna⁸⁰.

„Kobiecy geniusz” Maryi wyróżnia się tym, że jednakowo objawia się w Jej dziewictwie i macierzyństwie, czyli w tych

⁷³ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater” o błogosławionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła*, nr 18.

⁷⁴ Tamże, nr 27.

⁷⁵ Por. tamże, nr 38.

⁷⁶ Por. tamże, nr 29.

⁷⁷ Por. T. Paszkowska, *Maryja pierwsza Konsekwowana*, „Salvatoris Mater” 17 (2015), nr 1–4, s. 11–28; P. Warchoł, *Maryja inspiracją dla osób konsekrowanych*, tamże, s. 61–76.

⁷⁸ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, nr 19.

⁷⁹ Tamże, nr 21.

⁸⁰ Por. R. Kuczer, *Macierzyńskie pośrednictwo Maryi w nauczaniu Jana Pawła II*, „Salvatoris Mater” 7 (2005), nr 1, s. 328–375.

dwóch najbardziej podstawowych wymiarach spełniania się osobowości każdej kobiety. O ile w porządku natury są one z zasady sobie przeciwstawne, to w Maryi — jak podkreśla papież — „spotkały się i zespoliły w sposób wyjątkowy, tak że jedno nie wykluczyło drugiego, ale przedziwnie dopełniło”⁸¹. Tak więc zgoda Maryi na macierzyństwo jest przede wszystkim owocem całkowitego oddania się Bogu w dziewictwie. „Maryja przyjęła wybór na Matkę Syna Bożego, kierując się oblubieńczą miłością, która całkowicie poświęca, czyli «konsekuje» osobę ludzką Bogu. Mocą tej miłości Maryja pragnie zawsze i we wszystkim być oddana Bogu, żyjąc w dziewictwie”⁸². W tych słowach św. Jan Paweł II wyraził to, co jest zasadniczym jądrem „geniuszu kobiety”, czyli postawę miłości jako posiadania siebie w dawaniu siebie⁸³. Jest to w najwyższym stopniu miłość, którą wysławia Pismo Święte (por. J 15,13). Wyraziła się ona w z troskaniu Maryi o konkretnego człowieka, o czym świadczy jej postawa podczas wesela w Kanie Galilejskiej (por. J 2,1–11) i niezliczone mariofanie w całej historii Kościoła.

Za św. Janem Pawłem II można zatem powiedzieć, że Maryja jest wzorem kobiety spełnionej, który pomaga wszystkim „zrozumieć «geniusz kobiecy», nie tylko po to, aby mógł zostać zrealizowany konkretny zamysł Boży, ale także by kobieta mogła odgrywać większą rolę w różnych środowiskach życia społecznego”⁸⁴.

Podsumowanie

Począwszy od przełomu III i IV wieku, kiedy w Kościele zaczęła rozwijać się cześć dla Matki Bożej, niezliczone rzesze chrześcijańskich kobiet podejmują trud Jej naśladowania. I choć nikt przed św. Janem Pawłem II nie mówił o „geniuszu kobiecym”, to na tej drodze chrześcijańskie dziewczęta, żony i matki, a zwłaszcza-

⁸¹ Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, nr 17.

⁸² Tenże, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, nr 39.

⁸³ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, nr 24.

⁸⁴ Anioł Pański, 8 III 1998, nr 3, w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 16, Kraków 2009, s. 326; por. K. Parzych, *Maryja — osoba spełniona jako kobieta, „Salvatoris Mater”* 8 (2006), nr 1–2, s. 191–206.

cza kobiety Bogu poświęcone przez konsekrację, osiągały „wysoką miarę zwyczajnego życia chrześcijańskiego”, czyli świętość⁸⁵.

Wśród nich jest Służebnica Boża Jadwiga Zamoyska, której styl życia, pozostawione pisma, realizowany program pracy społecznej i dzieła, jakie podejmowała⁸⁶, są znakomitą przejawem jej „kobiecego geniuszu”. Cechowała ją żywa wiara, którą ustawicznie pogłębiała intelektualnie, dążenie do zjednoczenia z Panem Jezusem, naśladowanie Maryi, a nade wszystko prawdziwie macierzyńska troska o ludzi, zwłaszcza kobiety, dla których założyła w 1882 roku i utrzymywała przez lata Szkołę Domowej Pracy Kobiet. Jak wiele arystokratek z przełomu XIX i XX wieku, tak generałowa Zamoyska swój patriotyzm wyrażała pozytywnym zaangażowaniem w wychowanie, a zwłaszcza formację kobiet, aby z jednej strony uczynić je odpowiedzialnymi za życie społeczeństwa i Kościoła, a z drugiej ustrzec przed pułapkami ówczesnych trendów emancypacyjnych. Wychowanie, które według niej winno łączyć wymiar wertykalny z horyzontalnym, widziała jako dążenie do ostatecznego celu, jakim jest zbawienie duszy i zjednoczenie z Bogiem⁸⁷.

Należy więc ona do tych kobiet, które „zostały przez Boga wymyślone”, jak o sobie mawiała, cytując męża⁸⁸, i do których w całości można odnieść papieskie określenie „geniusz kobiety”.

Women's genius according to St. John Paul II

Summary: The original term „woman's genius” by St. John Paul II, contained in the letter *Mulieris dignitatem* and his other documents, accurately defines spirituality and the proper role of women in the Church and society. It can be a hermeneutical key when studying the figures of saints and outstanding women, including God's servant Jadwiga Zamoyska. As the participation of wom-

⁸⁵ Por. Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte”*, nr 31.

⁸⁶ Zob. M.J. Gondek, *Jadwiga Zamoyska i jej program pracy społecznej*, „Człowiek w Kulturze” 17 (2005), s. 241–255.

⁸⁷ Zob. A. Rynio, B. Błasiak, *Myśli Jadwigi Zamoyskiej o wychowaniu*, „Roczniki Nauk Społecznych” 19–20 (1991–1992), z. 2, s. 21–22.

⁸⁸ E.M. Kostrzewska, *Kobiety przez Boga wymyślone (rzecz o książce Katarzyny Czachowskiej, Generałowa Jadwiga Zamoyska [1831–1923]. Życie i dzieło*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011, ss. 396), „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej” 11 (2013), s. 148.

en in the triple mission of Christ: priestly, prophetic and kingly, the “genius of a woman” manifests itself in various ways. We find its fullness in Mary.

Keywords: woman's genius; spirituality; feminism; John Paul II; Jadwiga Zamoyska

Słowa kluczowe: geniusz kobiety; duchowość; feminizm; Jan Paweł II; Jadwiga Zamoyska

Bibliografia

- Balicki J., *Spór o rolę i miejsce kobiety w rodzinie i społeczeństwie — IV Międzynarodowa Konferencja nt. Kobiet w Pekinie*, „Studia Gdańskie” 10 (1995), s. 81–111.
- Bujak J., *„Mężczyzną i niewiastą stworzył ich?” Współczesny feminizm w poszukiwaniu tożsamości kobiety*, Szczecin 2014.
- Caldecott L., „Dar z siebie” czyli „nowy feminizm” papieża, „Communio” 17 (1997), nr 1, s. 101–115.
- Cecchin F., *W poszukiwaniu Maryi. Komentarz egzystencjalny do encykliki „Redemptoris Mater”*, tłum. A. Szymanowski, Warszawa 1989, s. 31–37.
- Chmielewski M., *A meditative dimension of woman's genius*, „Soter”. „Journal of Religious Sciences” 2020, nr 75, s. 5–13.
- Chmielewski M., *Duchowość według Jana Pawła II. Studium na podstawie encyklik i adhortacji*, Lublin 2013, s. 26–33.
- Franciszek, *List „Misericordiae vultus”*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html [dostęp: 20.04.2023].
- Gąsior A., *Maryjna kobieta w kobiecym Kościele*, w: *Maryja w tajemnicy Kościoła. Recepcja i perspektywy nauki soborowej*, Biblioteka Mariologiczna, 16, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2013, s. 113–124.
- Gondek M.J., *Jadwiga Zamoyska i jej program pracy społecznej*, „Człowiek w Kulturze” 17 (2005), s. 241–255.
- Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 1–16, Kraków 2006–2009.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Evangelium vitae” o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego* (25 III 1995), w: *Encykliki Ojca świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, s. 641–752.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater” o błogostawionej Maryi Dziewicy w życiu pielgrzymującego Kościoła* (25 III 1987), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031987_redemptoris-mater.html [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio” o stałej aktualności posłania misyjnego* (7 XII 1990), <https://www.katolicki.net/index.php/z-zycia-kosciola/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii-encykliki/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii-encyklika-redemptoris-missio/z-zycia-kosciola-jan-pawel-ii-encyklika-redemptoris-missio-4.html> [dostęp: 20.04.2023].

- Jan Paweł II, *List apostolski „Divini amoris scientia” wydany z okazji ogłoszenia Doktorem Kościoła Powszechnego św. Teresy od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza* (19 X 1997), <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/jan-pawel-ii/jan-pawel-ii-listy-i-przeslania/1997-10-19-watykan-list-apostolski-divini-amoris-scientia-wydany-z-okazji-ogloszenia-sw-teresy-od-dzieciatka-jezus-i-najswietszego-oblicza-doktorem-kosciola-powszechnego-22440/> [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem” z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety* (15 VIII 1988), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/mulieris.html [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte” na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000* (6 I 2001), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_letters/2001/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte.html [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *List do Gertrude Mongelli, Sekretarza Generalnego IV Światowej Konferencji ONZ w sprawie kobiet* (26 V 1995), <https://jp2online.pl/obiekt/list-do-gertrude-mongelli-sekretarza-generalnego-iv-swiatowej-konferencji-onz-w-sprawie-kobiet;T2JqZWN0OjE5NjI=> [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *List do kobiet „A ciascuna di voi” na IV Światową Konferencję o Kobiecie w Pekinie* (29 VI 1995), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/pekin_29061995.html [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Ecclesia in America” o spotkaniu z żywym Chrystusem, drogą nawrócenia, jedności i solidarności w Ameryce* (22 I 1999), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_22011999_ecclesia-in-america.html [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Une esperance nouvelle pour le Liban” o Libanie i jego przygotowaniu do Roku 2000* (10 V 1997), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_19970510_lebanon.html [dostęp: 20.04.2023].
- Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Vita consecrata” o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie* (25 III 1996), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031996_vita-consecrata.html [dostęp: 20.04.2023].
- Kostrzewska E.M., *Kobiety przez Boga wymyślone (Rzecz o księżce Katarzynie Czachowskiej, Generałowa Jadwiga Zamoyska [1831–1923]. Życie i dzieło, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2011, ss. 396), „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej”* 11 (2013), s. 147–156.
- Kuczer R., *Macierzyńskie pośrednictwo Maryi w nauczaniu Jana Pawła II, „Salvatoris Mater”* 7 (2005), nr 1, s. 328–375.
- Mastalska D., *Jaka duchowość maryjna dla kobiet?*, „Salvatoris Mater” 12 (2010), nr 1–2, s. 122–168.
- Medina Estévez J., *Godność kobiety w nauczaniu Jana Pawła II na podstawie listu apostolskiego „Mulieris dignitatem”, „Ethos”* 8 (1995), nr 1, s. 31–39.
- Mulieris dignitas. Promieniowanie kobiecości*, red. T. Paszkowska, Lublin 2009.

- Otrząsek A., *Rola „geniuszu kobiety” w budowaniu „cywilizacji miłości” na podstawie nauczania Jana Pawła II*, „Polonia Sacra” 11 (2007), nr 20, s. 83–103.
- Parzych K., *Maryja — osoba spełniona jako kobieta*, „Salvatoris Mater” 8 (2006), nr 1–2, s. 191–206.
- Paszowska T., *Chrystoformizacja*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 123–124.
- Paszowska T., *Maryja pierwsza Konsekrowana*, „Salvatoris Mater” 17 (2015), nr 1–4, s. 11–28.
- Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Evangelii nuntiandi” o ewangelizacji w świecie współczesnym*, Wrocław 2001.
- Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Marialis cultus” o należytych kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*, w: *Adhortacja apostołska „Marialis cultus” Ojca Świętego Pawła VI. Komentarz Stanisław Celestyn Napiórkowski*, Wrocław 2004.
- Peeters M.A., *Gender – światowa norma polityczna i kulturowa. Narzędzie rozoznania*, tłum. L. Woroniecki, Warszawa 2013.
- Putnam Tong R., *Mysł feministyczna. Wprowadzenie*, tłum. J. Mikos, B. Umińska, Warszawa 2002.
- Rynio A., Błasiak B., *Mysli Jadwigi Zamoyskiej o wychowaniu*, „Roczniki Nauk Społecznych” 19–20 (1991–1992), z. 2, s. 21–22.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 104–166.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 526–606.
- Sorkowicz A., *Geniusz kobiety — kilka słów o feminizmie Jana Pawła II*, w: *Rodzina — w świetle zagrożeń realizacji dotychczasowych funkcji. Szkice monograficzne*, red. W. Korzeniowska, A. Murzyn, U. Szuścik, Katowice 2007, s. 18–26.
- Sprutta J., *Maryja jako Tota Pulchra. Na granicy teologii i sztuki*, „Salvatoris Mater” 5 (2003), nr 4, s. 193–200.
- Warchoń P., *Maryja inspiracją dla osób konsekrowanych*, „Salvatoris Mater” 17 (2015) nr 1–4, s. 61–76.
- Wejman H., *Duchowość kobiety według zamysłu Bożego*, „Polonia Sacra” 11 (2007), s. 147–166.
- Wybór listów Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1997.

Marek Chmielewski – ks. prof. dr hab.; kierownik Katedry Duchowości Systematycznej i Praktycznej w Instytucie Nauk Teologicznych KUL; założyciel i prezes Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości; zainteresowania badawcze: metodologia teologii duchowości, mistologia, współczesne nurty duchowe, nauczanie św. Jana Pawła II; mail: marek.chmielewski@kul.pl, ORCID 0000-0001-7566-5072.